

Primele manifestări privind interesul scriitorilor români pentru Cervantes

Carmen-Lenuța SVEDUNEAC

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Abstract: This paper is not a *sui generis* project of identifying the Cervantine echoes in the history of Romanian literary phenomenon as such an investigation would overlap the boundaries of an article. Our goals consist in browsing the early signs of the Romanian writers' interest in Cervantes and in offering data about the period in which the Spanish writer came to be known in the Romanian culture. It appears that one may present the interest of the Romanian literates for the Cervantine work from at least three different perspectives: 1. presenting influences of *Don Quixote* in Romanian literature; 2. making an inventory of the novel's translations, of the abundance and competition of *Don Quixote's* lyrics, and 3. making another inventory, that of the articles and critical studies on Cervantes. With no analytical intentions and no aim to draw some firm conclusions, our endeavor has two precise purposes: 1. proving that Cervantes was an early presence in the history of Romanian literature and 2. creating an inventory of data that could incite further investigation.

Keywords: *Don Quijote, Cervantes, hispanism, Spanish literature, Romanian literature.*

Astăzi, la 4 secole de la trecerea în eternitate a emblemei literaturii spaniole, o exegeză cervantină ar exclude posibilitatea oricărei contribuții originale în acest domeniu, în consecință, în cele ce urmează, nu vom interpreta opera lui Cervantes, ci vom oferi date despre perioada în care ajunge să fie cunoscut scriitorul spaniol în spațiul românesc.

Tematica nu este una originală, despre primele manifestări privind interesul scriitorilor români pentru Cervantes ne vorbește Medeea Freiberg în studiile sale *Los primeros ecos de la obra de Cervantes en la literatura rumana* (Primele ecouri ale operii lui Cervantes în literatura română) [Freiberg, 1974] și *Cervantes în România* [Freiberg, 1970], Silvia Vîscan, *Cervantes en Rumania* (Cervantes în România) [Vîscan, 2004], însă felul în care am abordat această temă este cu siguranță unul inedit. În cele ce urmează vom încerca să demonstrăm interesul literaților români pentru opera cervantină din trei perspective diferite; faptul că *Don Quijote* a fost citit înainte de a exista o traducere în limba română facedovada preocupărilor pentru opera lui Cervantes încă din *preistoria hispanității*¹, drept urmare, prezentarea ecourilor cavalerului tristei figuri în literatura română din acele vremuri ne va servi drept argument în demonstrația noastră; cea de-a doua perspectivă vizează

¹ Am numit preistoria hispanității anii care au precedat perioada interbelică care marchează începuturile studiilor hispanice în România.

traducerile romanului din perioada mai sus amintită, abundența și concurența versiunilor lui *Don Quijote* tradând același interes pentru opera lui Cervantes; cea de-a de-a treia perspectivă va urmări articolele și studiile critice dedicate lui Cervantes în jurnalele vremii.

A vorbi despre opera lui Cervantes în România înseamnă a ne referi, în special, la arhicunoscutul său roman, *Don Quijote de la Mancha*. Cu excepția romanelor *Galatea*, *Muncile lui Persiles și ale Segismundei* și *Nuwelele exemplare*, scrierile lui Cervantes nu sunt cunoscute publicului românesc.

Potrivit informațiilor pe care le furnizează Nicolae Cartojan în *Les premiers éléments occidentaux dans la littérature roumaine* [Cartojan, 1934:16] (*Primele elemente occidentale în literatură română*), în anul 1716, în biblioteca domnitorului fanariot Nicolae Mavrocordat se găseau numeroase cărți de literatură clasică greco-latină și opere ale unor autori precum Boccaccio, La Fontaine, Tasso, Montaigne, Cervantes. Romanul *Don Quijote* se găsea în această bibliotecă în versiune franceză și italiană. Mulți intelectuali români studiau în universitățile din Germania, Austria, Franța, ca atare, cunoșterea istoriei lui Don Quijote, foarte populară la acea vreme, era inevitabilă.

Dovada faptului că scriitorii români cunoșteau romanul lui Cervantes înainte de traducerea sa în română, o face și însemnarea lui Budai Deleanu care, în secolul al XVII-lea declara [Freiberg, 1974:84]:

„Fieștecare om cevasi pricopsit au trebuit să auză de istoria minunată, de istoria lui Donquijot de la Mancha, ce au izvodit întâi pe spaniolie, iar acum se află talmăcită și într-alte limbi.” [Freiberg, 1970:80]

Acestea fiind spuse, nu va fi o surprindere faptul că, la Budai Deleanu, anterior invocat, vom întâlni și primul ecou literar al din opera lui Cervantes. În prima variantă a *Țiganiadei* (1800-1812), în cânturile II –VII, este narată aventura unui viteaz pe nume Beșcherec Iștoc care, însoțit de un scutier și călare pe un armăsar bătrân, pleacă în căutarea aleasei inimii sale.

Acest episod va fi eliminat ulterior din *Țiganiada* și va fi folosit de Budai Deleanu pentru a scrie poemul *Trei Viteji*, rămas neterminat. Scriitorul mărturisește influența romanului lui Cervantes afirmând că dorea să facă din Beșcherec „un fel de Don Quijote transilvănesc” [Cartojan, 1934:16].

Beșcherec Iștoc, aparținând unei familii de nobili țigani, însoțit de un scutier pe nume Crăciunel, se hotărăște la vârsta de cinci zeci de ani să plece în căutarea unei foste iubite din tinerețe. În călătoria sa el va fi însoțit de alți doi viteji ce urmăresc aceleași idealuri: salvarea iubitelor (Anghelina răpită de zmei, Dulcinea fermecată de vrăji).

Întâlnim în poemul lui Budai Deleanu elemente caracteristice operei cervantine: dialogul dintre cavaler și scutier, aventura cavaleriească, fragmentarea episodică, intercalarea poveștilor populare și a versurilor în narațiune. Caracterizarea personajelor este de asemenea similară: Beșcherec aspiră la o lume ideală în timp ce Crăciunel, scutierul este ancorat în teluric. Curajos și temător totodată, robust, când vorbăreț când tăcut, el este varianta banățeană a lui Sancho.

Dacă pentru descrierea Dulcinei Cervantes adoptă un limbaj cult, cu influențe gongorieni, Budai Deleanu se folosește de un vocabular simplu, ce abundă în regionalisme și arhaisme. Pentru claritatea imaginilor vom cita cele două descrieri:

„frumuseșea, supraomenească, pentru că în ea se adevăresc toate cele mai cu neputință de gândit și cele mai himerice atribute de frumusețe din câte dau poezii iubitelor

lor, căci cosițele îi sunt de aur, fruntea ei e o câmpie eliseană, sprâncenele i-s curcubeie, ochii sori, obrajii trandafiri, buzele corali, dinții perle, gâtul alabastru, și marmură pieptul, fildes mâinile, zăpadă albimea pielii, iar părțile pe care cuviința le ascunde ochiului omenesc sunt în așa fel, pe câte gândesc și socot eu, încât numai o înțeleaptă pudoare le-ar putea, cel mult cânta laude, căci a le asemui cu ceva pe lumea asta nici nu poate fi vorba.” [Cervantes Saavedra, 1965:176-177]

„În fața ei cea rumenă și albută
Mestecat era trandafir cu crin
Iar ochii rîdea ca ceriul senin;
Buze roșiori și corale,
Dinți albiori ca de mărgăritare,
Ca neaua mînuțe albe, ca ș-a tale
Sulegedă în trup și mândră la stare;” [Budai-Deleanu, 1956:strofele 108-110]

Deși atributele frumuseții personajelor feminine sunt generale, similare în perioada renesantistă, asemănările dintre Anghelina și Dulcinea sunt evidente: „mejillas rojas” (obraji roșii) la Cervantes „față rumenă și albută” la Budai-Deleanu, „labios corales” (buze coral)/ „buze roșiori și corale”, „dientes perlas” (dinții ca perlele)/ „dinți albiori ca de mărgăritare”, „marfil sus manos su blancura nieve”/ „ca neaua mînuțe albe”.

Nebunia eroului lui Budai-Deleanu este similară nebunicii lui don Quijote, ea datorându-se lecturii nesăbuite de legende cu zâne, balade populare și povești românești:

„Patima lui dintre toate mai mare
Spre povești era și spre cântare! [...]
Mult se mira el de toți înalții voinici,
[...] cetisă toată Alexandria
Și mai vârtos vitejia lui Alexandru în cap i se băgă
[...] alte povești ce el auzisă
Pe orbeți cântând la târguri de țară
De voinici viteji” [Budai-Deleanu, 1956:strofele 20-21].

Începuturile celor *Trei viteji* urmează îndeaproape opera lui Cervantes însă, treptat, Budai-Deleanu se îndepărtează de model, folclorul românesc, tradițiile și obiceiurile din partea locului conferind autenticitate poemului.

Asemănările pot continua dar scopul nostru nu vizează analiza celor două texte ci ecourile literare ale operei lui Cervantes în literatura română, ca atare vom prezenta o altă formă de manifestare pe care o vom întâlni în teatru.

La începutul secolului al XVII-lea, imediat după apariția primei părți a romanului, încep să se joace în Franța piese inspirate de cavalerul de la Mancha și scutierul său. După modelul francez aceste reprezentații vor ajunge și în Țările Române; astfel, Costache Caragialli va adapta povestea lui Cardenio din *Don Quijote* și la 6 februarie 1840, pe scena teatrului național din Iași se va juca piesa *Furiosul* [Belador, 1896:50], piesă ce va fi reluată în 1945, pe aceeași scenă, însă, cu altă regie și distribuție. O adaptare după Cervantes va realiza și Alecu Vasiliu, piesa purtând titlul romanului în varianta franceză, *Don Quichotte de la Manche*. Aceasta versiune franțuzească va fi jucată pe scena teatrului Național din Iași la 20 martie 1852 [Buranda, 1915:210].

Pentru a prezenta interesul pentru Cervantes din perspectiva ecourilor cavalerului de la Mancha în spațiul românesc vom invoca articolul lui Alexandru Popescu-Telega, *Une*

drame roumain inspiré de l'épisode de Cardenio et de Lucinde de „Don Quichotte de la Manche” [Popescu-Telega, 1948:49-71].

Potrivit investigațiilor efectuate de hispanistul român, un anume Constantin Iorgulescu², publică în 1856, la Iași, în alfabet chirilic, drama în 5 acte și 3 tablouri, *Cardenio de Grenada* sau *Amicul trădat*, o prelucrare a episodului Cardenio și Lucinda din *Don Quijote*. Autorul nu mărturisește sursele de inspirație, lăsând să se înțeleagă că drama este o întâmplare din viața sa personală și solicită înțelegere din partea cititorilor, scuzându-se chiar, mărturisind că nu este „pregătit cum s-ar cuveni în studiul artei dramatice” [Popescu-Telega, 1948:50].

Piesa nu este menționată de istoriile teatrale deși, conform unei liste anexate la sfârșitul articolului, autorul a trimis textul unor personalități din viața publică a acelor vremuri precum: I. Cantacuzino, C. Boureanu, I. Gane, N. Ctargi, etc., ca atare, ar fi trebuit să fie cunoscută.

Popescu-Telega găsește piesa stângace însă originală, plină de fantezie, „conform gustului timpului” [Popescu-Telega, 1948:50]. Studiul este foarte bine documentat, analiza demonstrând cu argumente că piesa lui Iorgulescu pe lângă faptul că adaptează episodul din *Don Quijote*, preia și o serie de motive din drama lui Lope de Vega, *Victoria de la honra* (Onoarea învinge), precum și din opera lui Calderón de la Barca, *La vida es sueño* (Viața e vis) [Barca, 1970]. Scena în care eroina lui Lope de Vega este salvată din coarnele unui taur este preluată de Iorgulescu, cu excepția faptului că locul taurului este luat de un leopard scăpat din cușcă. În ceea ce privește episodul poveștii lui Cardenio, Popescu-Telega constată că locul, acțiunea și numele personajelor așa-zisului dramaturg român sunt aceleași ca și în opera lui Cervantes, acestuia lipsindu-i genialitatea stilului cervantin. Deznodământul piesei este unul original, Iorgulescu alege să fie „inventiv” de această dată și condamnă toată lumea la moarte, inclusiv nevinovații.

Din studiul lui Popescu-Telega reiese că introducerea dramei îi aparține lui Lope de Vega, intriga, cuprinsul și desfășurarea acțiunii este în totalitate a lui Cervantes (autorul nu s-a sinchisit nici măcar să schimbe numele personajelor), spre final găsim ușoare nuanțe din Calderón de la Barca iar deznodământul, dacă nu este shakespearian, este cel puțin în tonul tragediilor antice grecești.

Mai puțin analitic și cu un accentuat caracter de divulgare, articolul lui Popescu-Telega privind drama *Cardenio de Grenada* este un document elocvent privind felul în care pătrunde Cervantes în secolul XIX în literatura română.

Următoarea perspectivă, anterior amintită, vizează primele traduceri ale lui *Don Quijote*. Pentru demonstrația noastră am ales să inventariem versiunile și adaptările publicate între 1839 (anul în care apare prima traducere în românește a romanului *Don Quijote*) și 1944 (anul publicării traducerii lui Alexandru Popescu-Telega).

Înainte de a întocmi acest inventar, se cuvine să trecem în revistă câteva date privind apariția romanului și a primelor sale traduceri din literatura universală. Astfel, în anul 1605, Juan de la Cuesta publică, în Madrid, *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* (Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha)³, considerat primul roman modern din istoria literaturii universale: autor, Miguel de Cervantes Saavedra. În decursul aceluiași an va fi tipărit la Barcelona, Valencia, urmând să treacă Pirineii în 1607, când, va fi tipărit la

² Numele lui Constantin Iorgulescu nu figurează în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

³ În traducerea lui Alexandru Popescu-Telega.

Bruxelles. La numai 7 ani după apariția sa, în anul 1612⁴, Thomas Shelton va traduce în engleză prima parte a romanului. Vor urma traduceri în franceză, în 1614, prima parte, traducător César Oudin, în germană, în 1621, primele 22 capitole, traducător *Pabsch Basteln von der Soble*, în italiană, în 1622, prima parte, traducător Francosini [Jordan, 1939:100]. În acele vremuri în Țările Române nu existau școli, singurele centre de instruire fiind mănăstirile unde se predă și scria în slavonă. Scrisul în limba română cunoaște o atestare târzie. Literatura spaniolă ajunge în spațiul cultural românesc prin intermediul traducerilor. Abia 18 ani mai târziu, în 1939, *Don Quijote* va fi tradus și în limba română, La 13 aprilie 1839, Ion Heliade Rădulescu publică în „Curierul românesc” prima traducere în „românește din franțozește dupe Florian de I.R.” [Heliade-Rădulescu, 1979:130] a prologului și a primelor 14 capitole sub denumirea *Don Chișot de la Mașa*.

Traducerile din *Don Quijote*, majoritatea fragmente, vor continua să apară în numeroase edituri, reviste și jurnale ale vremii. Fără pretenții de exhaustivitate, vom încerca să inventariem traduceri din operele lui Cervantes vehiculate în prima jumătate a secolului al XIX-lea; pentru alcătuirea acestui registru ne-am folosit de numeroase studii printre care se cuvin a fi menționate cele întreprinse de un grup de cercetători din în cadrul Universității de Vest din Timișoara⁵: *Contribuția traducerilor românești (sec. XVIII-XIX) din limbile franceză, italiană și spaniolă la dezvoltarea limbii și culturii române, a schimburilor culturale româno-occidentale, Repertoriul traducătorilor români de limbă franceză, italiană, spaniolă din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea (I, II)* [Vleja, 2008:207-212], *Sobre los comienzos de las traducciones del español al rumano* (Despre începuturile traducerilor din spaniolă în română), studiul lui Paul Cornea, *Traduceri și traducători în prima jumătate a secolului al XIX-lea* [Cornea, 1966], și articolul Victoriei Luminița Vleja, *Un capitol de traductologie românească, Studii de istorie a traducerii* [Lungu Badea, 2008].

Potrivit informațiilor coroborate, în 1876, „Calendarul curierului” din Iași publică nuvela *Isabella Spaniola, Eglise* [Cervantes Saavedra, 1876], în 1879 „Bucegiu” publică o traducere prescurtată din *Don Quijote* semnată de Gr. Haralamb Grandrea [1879], iar între 1881 și 1890, revista „Convorbiri literare” publică traduceri ale lui Ștefan Vârgolici din *Don Quijote*; în 1891, în „Amicul copiilor” din București, întâlnim un fragment din *Don Quijote* adaptat pentru copii, iar în 1893, în „Țara”, capitolul al IX-lea din *Don Quijote*, sub titlul *Convorbire între Don Quijote și armingerul lui*; în 1894, „Amicul Familiei” din Cluj publică traducerea rezumat, *Don Chichote de la Mance sau Cavalerul de tristă figură, prelucrat după Servantes pentru copiii români*, traducător Zamfir Arbore; în 1901, „Universul” publică traducerea romanului lui Cervantes, *Señora Cornelia* și revista „Lectura, Floarea Literaturii Străine” va republica traducerea în 1932; în 1908, Editura Leon Alcalá din București publică *Minunata*

⁴ Potrivit unui studiu realizat de Carmelo Cunchillos Jaime, intitulat *Traducciones inglesas del Quijote (1612-1800), La primera traducción inglesa del Quijote de Thomas Shelton (1612-1620)*, publicat de Julio César Santoyo și Isabel Verdaguier în *volumul De clásicos y traducciones. Versiones inglesas de clásicos españoles (ss XVI-XVII)*, Ed. PPU, Barcelona, 1892, pp. 89-113, există date concludente care fac dovada faptului că în anul 1607 Thomas Shelton finalizase deja traducerea primei părți din *Don Quijote*.

⁵ În anul 2005, la inițiativa prof. univ. dr Georgiana Lungu-Badea, a fost creat grupul ISTTRAROM, un grup de cercetători și cadre didactice din în cadrul Universității de Vest din Timișoara, de la departamentele și catedrele Facultății de Litere, Istorie și Teologie, interesați de studierea formelor traducerii și a istoriei traducerii românești. În cadrul proiectului de cercetare Grant de tip A, nr. 1440/2005-2007, au fost publicate o serie de articole și studii printre care se cuvin menționate: Eugenia Arjoca Ieremia, Daniel Panteleoni, Nadia Obrocea, Iliana Țăranu, Raluca Vilceanu, Viorica Bălțeanu, Beatrice Marina, Iliana Balaty, Diana Andrei, Neli Eiben, Coralia Telea, Ramona Tanc, Coordonator Georgiana Lungu Badea, *Repertoriul traducătorilor români de limbă franceză, italiană, spaniolă din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea (I, II)*, Universitatea de Vest, Timișoara, 2006; *Contribuția traducerilor românești (sec. XVIII-XIX) din limbile franceză, italiană și spaniolă la dezvoltarea limbii și culturii române, a schimburilor culturale româno-occidentale* Universitatea de Vest, Timișoara, 2008.

poveste a iscusitului hidalgo *Don Quijote de la Mancha*, în 1910, Editura Sfetea publică *Viața și aventurile viteazului și nobilului Don Quijote de la Mancha*, în traducerea prescurtată a lui Lascăr Sebastian (72 pagini); în 1911, apare în „Românul” de la Arad fragmentul *Curiosul pedepsit*, tradus de I.L. Caragiale; în 1916, „Noua revistă română” publică fragmentul intitulat *Ce i s-a întâmplat cavalerului nostru când a ieșit în lume*; în 1935, în traducerea lui Al. Iacobescu, Editura Cugetarea din București, publică primul volum din *Don Quijote* și în 1936 cel de-al doilea; în 1944 Alexandru Popescu-Telega, traduce sub titlul *Iscusitul Don Quijote de la Mancha*, primul volum al romanului omonim și în 1945 cel de-al doilea.

Chiar dacă până la apariția traducerii lui Alexandru Popescu-Telega se remarcă doar traduceri ale lui Ion Heliade-Rădulescu (din punct de vedere cronologic prima traducere în limba română) și Ștefan Vârgolici (prima traducere în lectura textului original), considerăm că din punct de vedere cantitativ registrul întocmit este sugestiv pentru a ne oferi o imagine despre interesul scriitorilor români cu privire la opera lui Cervantes.

Cea de-a treia perspectivă invocată în introducerea lucrării noastre are în vedere articolele și studiile critice dedicate lui Cervantes în jurnalele vremii.

Pentru alcătuirea inventarului nostru ne-am folosit de arhivele revistelor: „Convorbiri literare” între anii 1868-1869, 1916, „Noua Revistă Română” anul 1916, „Universul literar” 1912, „Viața nouă” 1912, „Năzuința” 1924-1931. Alături de acestea se cuvin menționate și *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile straine în periodice (1991-1944)* [Brezuleanu, 2006], volumele I-VIII, lucrare publicată de Institutul Cervantes sub coordonarea Anei Maria Brezuleanu, *Relații culturale și literare româno-spaniole de-a lungul timpului* [Popa, 2007], Mircea Popa, Cervantes în spațiul literar românesc, Medea Freiberg [Freiberg, 1970:80], lucrări la care ne vom raporta pe parcursul acestei etape a demersului nostru.

În această perioadă scrierile dedicate lui Cervantes sunt acțiuni individuale, sporadice și de cele mai multe ori rămân fără ecou. Într-o bibliografie cronologică selectivă amintim: între anii 1868-1869 revista „Convorbiri literare” inițiază un ciclu de *Studii asupra literaturii spaniole*, articole semnate de Ștefan Vârgolici; astfel, la 15 Noiembrie 1868 apare articolul *Miguel de Cervantes, autorul lui Don Quijote* [Vârgolici, 1868:392-396] (vor urma articole dedicate lui Lope de Vega, Calderon de la Barca), în anul 1905, Mihail G. Holoban publică în „Revista idealistă” la rubrica „Viața în țară și în străinătate” articolul *La trei sute de ani de la nașterea lui Cervantes* [Holoban, 1905:283-284].

La împlinirea a 300 de ani de la moartea lui Cervantes, în anul 1916, un grup de literați români alături de redactorii „Noii Reviste Române” semnează o serie de articole critice în scopul promovării imaginii lui Cervantes în spațiul literar românesc. Deși de mici dimensiuni aceste articole marchează un început de exegeză critică, ele oferind o serie de informații despre viața și opera scriitorului spaniol.

O analiză a articolelor, deși extrem de interesantă, ar depăși proporțiile unei astfel de lucrări, motiv pentru care ne vom limita la enumerarea lor; în ordinea paginajului, semnării și articolele publicate în nr. 7 al „Noii Reviste Române” (15-22 mai 1916) sunt: Paolo Savy Lopez, *Miguel de Cervantes* [1916:101-102], Dumitru Caracostea, *Primul roman modern* [1916:102-107], Eugen Lovinescu, *În marginea lui Don Quijote* [1916:105], Ramiro Ortiz, *Don Quijote enamorado de oidas (Don Quijote îndrăgostit din aușite)* [1916:107-110], Tudor Vianu, *Moartea lui Don Quijote* [1916:111-112]; în același an, în nr. 18 al revistei „Drum drept”, Nicolaie Iorga scrie articolul *Shakespeare și Cervantes* [1912:265-266]; considerații despre Shakespeare și Cervantes scrie și „Mișcarea” (nr.2636, p.1), în nr. 4 din „Pagini literare”, Al. Ciurea analizează romanul *Don Quijote* [1916:75-77]; în numărul 4 al revistei „Viața nouă” Alexandru Popescu-Telega scrie articolul *Cu prilejul tricentenarului morții lui*

Cervantes [1916:133-139]; „Universul literar” publică articolul lui Constantin V. Gerota *Filosofia lui don Quijote* [1916:3].

Din păcate acest început de critică cervantină inițiat în anul 1916 va fi întrerupt de război. Peste aproape două decenii, în 1924, Alexandru Popescu-Telega va publica prima carte de exegeză din România dedicată lui *Cervantes* și abia în anii ‘30 putem vorbi de inițierea unei critici românești pe marginea operei lui Cervantes. În anul 1931, Alexandru Popescu-Telega publică *Cervantes și Italia. Studiu de literaturi comparate*, în 1936 în vol. *Portrete lirice* Ion Pilat, scrie despre *Don Quijote* [23-38], în 1939 Iorgu Iordan scrie articolul *Don Quijote* [82-101], în nr. 4 al „Revistei Fundațiilor Regale”; în 1941, George Călinescu scrie *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* [82], literatura spaniolă și opera lui Cervantes fiind analizate în acest studiu, în 1942, Alexandru Popescu-Telega publică *Pe urmele lui Quijote* și în 1944, *Cervantes. Viața și opera*.

Lucrarea de față nu se vrea un *sui generis* al istoriei ecourilor cervantine în spațiul literar românesc, un asemenea demers depășind limitele unui simplu articol; ceea ce ne-am propus este parcurgerea în survol a itinerariului primelor manifestări privind interesul scriitorilor români pentru opera lui Cervantes. Fără intenții analiticeși fără a simți nevoia unor concluzii ferme, demersul nostru a avut două scopuri precise: 1. de a demonstra că Cervantes, chiar dacă nu mai ocupă astăzi locuri fruntașe în galeria marilor personaje literare ale lumii, a fost o prezență timpurie în istoria literaturii române și 2. de a pune la îndemână un inventar de date și un material care ar putea incintala noi investigații. Totuși, justificăm intențiile noastre și necesitatea unui astfel de demers prin faptul că pentru a putea evalua stadiul prezent al cercetărilor privind influența operei cervantine în literatura română, pentru a putea observa evoluția fenomenului Cervantes și a criticii cervantine românești este necesară raportarea la trecut, raportarea la texte mai vechi (corpus pus la dispoziție de prezenta lucrare), raportarea la o istorie care, nu doar că ne oferă date despre felul în care pătrunde opera lui Cervantes în spațiul literar românesc de secol XIX, ci și marchează începuturile și evoluția unei discipline, cea a hispanismului românesc.

BIBLIOGRAFIE

Ediții studii critice:

- Amzulescu, Alexandru, 1945-1947. *Istoricul și bibliografia contactelor româno iberice*, București.
- Barca, Calderon de la, 1970. *Viața e vis*, traducere de Sorin Marculescu, Editura Univers, București.
- Băiculescu Dușu, G. Al., Sasu Țimerman, Dorothea, 1959. *Échos ibériques et hispano-américaines en Roumanie*, București.
- Belador, Mihail N., 1896. *Historia teatrului român*, Craiova.
- Brezuleanu Ana Maria (coord.), 2006. *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice (1991-1944)*, Vol. I-VIII, Editura Saeculum, București.
- Budai-Deleanu, Ion, 1956. *Trei viteji*, Ed. [s.n.], București.
- Buranda, T., 1915, *Istoria teatrului din Moldova*, Editura [s.n.], Iași, vol. I, p. 210.
- Cartoian, Nicolae, 1934. *Les premiers éléments occidentaux dans la littérature roumaine*, Imprimerie Dauplet-Gouverneur, Paris.
- Călinescu, George, 1941. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Fundațiilor Regale, București, p. 82.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1965. *Don Quijote de la Mancha*, Editura, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1936. *Don Quijote*, Vol. I-II, traducător Al. Iacobescu, Editura Cugetarea, București.

- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1944. *Iscusitul Don Quijote de la Mancha*, traducător Al. Popescu-Telega, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1908. *Minunata poveste a iscusitului hidalgo Don Quijote de la Mancha*, Editura Leon Alcalá, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1910. *Viața și aventurile viteazului și nobilului Don Quijote de la Mancha*, traducător Lascăr Sebastian, Editura Sfetea, București.
- Freiberg, Medeea, 1970. *Studii de literatură universală și comparată*, Editura Academiei, București.
- Lungu Badea, Georgiana (coord.), 2008. *Contribuția traducerilor românești (sec. XVIII-XIX) din limbile franceză, italiană și spaniolă la dezvoltarea limbii și culturii române, a schimburilor culturale româno-occidentale*, Universitatea de Vest, Timișoara.
- Lungu Badea, Georgiana (coord.), 2013. *Contribuția traducerilor românești (sec. XVIII-XIX) din limbile franceză, italiană și spaniolă la dezvoltarea limbii și culturii române, a schimburilor culturale româno-occidentale*, Editura Eurostampa, Timișoara.
- Lungu Badea, Georgiana (coord.), 2006. *Repertoriul traducătorilor români de limbă franceză, italiană, spaniolă din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea (I, II)*, Universitatea de Vest, Timișoara.
- Marcu, Basil Lepădat, 1972. *Bibliografia rumana en español*, Instituto de Investigaciones Filológicas, UNAM, Mexic.
- Popa, Mircea, 2007. *Relații culturale și literare româno-spaniole de-a lungul timpului (53-2007). Bibliografie cronologică selectivă*, Editura Aeternitas, Alba Iulia.
- Popescu-Telega, Alexandru, 1924. *Cervantes*, Colecția Oameni de seamă, București.
- Vâscan, Silvia, 2004. *Cervantes en Rumania*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

Articole în volume și periodice:

- Caracostea, Dumitru, 2016. *Primul roman modern*, „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, pp. 102-107.
- Caragiale, I. L., 1911. *Curiosul pedepsit*, adaptare după *Don Quijote* de Cervantes în „Românul”, nr. 96, p. 1-3, nr. 97, p. 1-3, nr. 98, p. 1-2, Arad.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1894. *Don Chichote de la Mance sau Cavalerul de tristă figură, prelucrat după Servantes pentru copiii români*, traducător Zamfir Arbore, în „Amicul Familiei”, IV, nr. 7-11, Cluj.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1883. *Don Quijote de la Mancha*, cap. VI, traducător Ștefan Vârgolici, în „Timpul”, nr. 2, nr. 51-58, nr. 61, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1984. *Don Quijote de la Mancha*, cap. XIII, traducător Ștefan Vârgolici, în „Convorbiri Literare”, nr. 6, București, pp. 219-230.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1884-1885. *Don Quijote de la Mancha*, capitolele I-IV, în „Convorbiri literare”, traducător Ștefan Vârgolici, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1885-1890. *Don Quijote de la Mancha*, capitolele I-XXXVIII, în „Convorbiri literare”, traducător Ștefan Vârgolici, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1881. *Don Quijote de la Mancha*, *Curiosul nepriceput*, cap. XIV, traducător Ștefan Vârgolici, în „Convorbiri literare”, București, nr. 105, p. 2; nr. 11, p. 413-426; nr. 12, p. 451-466.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1891. *Don Quijote de la Mancha*, fragment, în „Amicul Copiilor”, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1882-1888. *Don Quijote de la Mancha*, I-IV, XXXIX, XL, XLI, în „Convorbiri literare” nr. 9, 10, 11, traducător Ștefan Vârgolici, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1884. *Don Quijote de la Mancha*, partea I, capitolele XXXIII, XXXIV, XXXV, în „Timpul” nr. 62-63.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1879. *Don Quijote*, în „Bucegiu”, traducător, Gr. Haralamb Grandrea, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1893. *Don Quijote*, cap IX, Convorbire între Don Quijote și armigerul lui, în „Țara” nr. 67, București, pag 2-3.

- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1916. *Don Quijote. Ce i s-a întâmplat cavalerului nostru când a ieșit în lume*, fragment, în „Noua revistă română”, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1876. *Isabella Spaniola, Eglea*, *Nuwele exemplare*, traducător necunoscut, în „Calendarul curierului”, Iași.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1901. *Señora Cornelia, Novelas Ejemplares*, traducător Paul Marcian, în „Universul”, București.
- Cervantes Saavedra, Miguel de, 1932. *Señora Cornelia, Novelas Ejemplares*, în „Lectura, Floarea Literaturii Străine”, traducător Paul Marcian, București.
- Ciurea, Alexandru, 1916, *Don Quijote prezentare roman*, în „Pagini literare” nr. 4, Arad, p.75-77.
- Cornea, Paul, 1966. *Traduceri și traducători în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în volumul *De la Alexandrescu la Eminescu*, Editura pentru Literatură, București.
- Cunchillos Jaime, Carmelo, 1892. *Traducciones inglesas del Quijote (1612-1800), La primera traducción inglesa del Quijote de Thomas Shelton (1612-1620)*, editat de Julio César Santoyo și Isabel Verdaguer în volumul *De clásicos y traducciones. Versiones inglesas de clásicos españoles (ss XVI-XVII)*, Ed. PPU, Barcelona, pp. 89-113.
- Diaconu, Dana, 2003. *El hispanisticăo en Rumania: desarrollo y estado actual*, în „Iberoamericana” II, nr. 11, Germania.
- Freiberg, Medea, 1970. *Cervantes în România*, în „Studii de literatură universală și comparată”, Editura Academiei, București, p. 80.
- Freiberg, Medea, 1974. *Los primeros ecos de la obra de Cervantes en la literatura rumana*, în „Cahiers Roumains d'Études Littéraires”, nr. 3, București.
- Gerota, Constantin V., 1916. *Filosofia lui don Quijote*, în „Universul literar” nr. 21, București, p.3.
- Heliade-Rădulescu, Ion, 1979. *Început de Bibliotecă Universală*, în vol. *Critică literară*, Editura Minerva, București, *op.cit.*, p. 130.
- Holoban, Mihail G., 1905. *La trei sute de ani de la nașterea lui Cervantes*, în „Revista idealistă” nr. 5, Iași, pp. 283-284.
- Jordan, Iorgu, 1939. *Don Quijote*, în „Revista Fundațiilor Regale” nr. 4, pp. 82-101.
- Jordan, Iorgu, 1967. *Sobre Don Quijote. Meras notas de lector*, în „Beitrag zur Romanischen Philologie. Sonderheft”, Berlin, pp. 179-184.
- Iorga, Nicolaie, 1912. *Shakespeare și Cervantes*, în „Drum drept” nr. 18, București, pp. 265-266.
- López, Paolo Savy, 1916. *Miguel de Cervantes*, în „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, pp.101-102.
- Lovinescu, Eugen, 1916. *În marginea lui Don Quijote*, în „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, p. 105.
- Ortiz, Ramiro, 1916. *Don Quijote enamorado de oidas*, în „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, pp. 107-110.
- Pilat, Ion, 1936. *Don Quijote* în vol. *Portrete lirice*, Editura Cugetarea, București, pp. 23-38.
- Popescu-Telega, Alexandru, 1916. *Cu prilejul tricentenarului morții lui Cervantes*, în „Vieața nouă” nr. 4, Craiova, pp.133-139.
- Popescu-Telega, Alexandru, 1948. *Une drame roumain inspiré de l'épisode de Cardenio et de Lucinde de „Don Quichotte de la Manche*, în „Langue et littérature”, vol. IV, Nr. 1, București, pp.49-71.
- Vârgolici, Stefan, 1868. *Studii asupra literaturii spaniole. Miguel de Cervantes, autorul lui Don Quijote*, în „Convorbiri literare”, an II, nr. 18, Iași, 15 Noiembrie 1868, pp.324-329; nr 20, 15 Decembrie, Iași, 1868, pp. 392-396.
- Vianu, Tudor, 1916. *Moartea lui Don Quijote*, în „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, p. 111-112.
- Vleja, Victoria Luminița, 2008. *Un capitol de traductologie românească în Studii de istorie a traducerii III*, Universitatea de Vest, Timișoara, p. 207-212.